

Amadeusz Urbanik

Postrzeganie stosunków polsko-ukraińskich przez mieszkańców Pomorza Zachodniego

---

Edukacja Humanistyczna nr 1 (26), 89-97

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Amadeusz Urbanik
Uniwersytet Szczeciński

POSTRZEGANIE STOSUNKÓW POLSKO-UKRAIŃSKICH PRZEZ MIESZKAŃCÓW POMORZA ZACHODNIEGO

Wprowadzenie

Stosunki polsko-ukraińskie od zawsze leżały w kręgu zainteresowań, zarówno naukowców, jak i szeroko rozumianych twórców kultury. Jednak dopiero wydarzenia sprzed siedmiu lat, nazwane „pomarańczową rewolucją”, upowszechniły fascynację Ukrainą oraz naszą wspólną historią. Polacy znów zaczęli wyjeżdżać za południowo-wschodnią granicę i na nowo odkrywali swoje związki z tym jakże ważnym dla naszych dziejów krajem. Wzrost zainteresowania problematyką sprawił pojawienie się na rynku wydawniczym coraz to bardziej zróżnicowanych prac na temat Ukrainy, Ukraińców, Polaków na Ukrainie, Ukraińców w Polsce, etc. Większość z nich na swój sposób próbowała opisać oraz wyjaśnić stosunki panujące pomiędzy oboma narodami. Stosunki, w których emocje takie jak miłość i nienawiść mogą przywołać na myśl relacje pomiędzy przyrodnimi braćmi, kochającymi i nienawidzącymi się jednocześnie. Jednak te, często świetne, książki nie zawierały najistotniejszego – opinii samych zainteresowanych. Lukę tę postaramy się wypełnić niniejsze badania.

Metodologiczne aspekty badania stosunków polsko-ukraińskich

Głównym celem rozważań jest próba odpowiedzi na pytanie o to, w jaki sposób mieszkańcy Pomorza Zachodniego postrzegają stosunki polsko-ukraińskie¹. Aby znaleźć odpowiedź na to wydawałoby się proste pytanie, należało poszukać odpowiedzi na szereg innych, bardziej szczegółowych, jak chociażby to, jak mieszkańcy Pomorza Zachodniego oceniają historyczne stosunki polsko-ukraińskie. Te i inne pytania poznawcze stanowiły asumpt do opracowania kwestionariusza wywiadu. Badania z jego wykorzystaniem zostały przeprowadzone w kwietniu 2011 roku, na próbie 126 osób zamieszku-

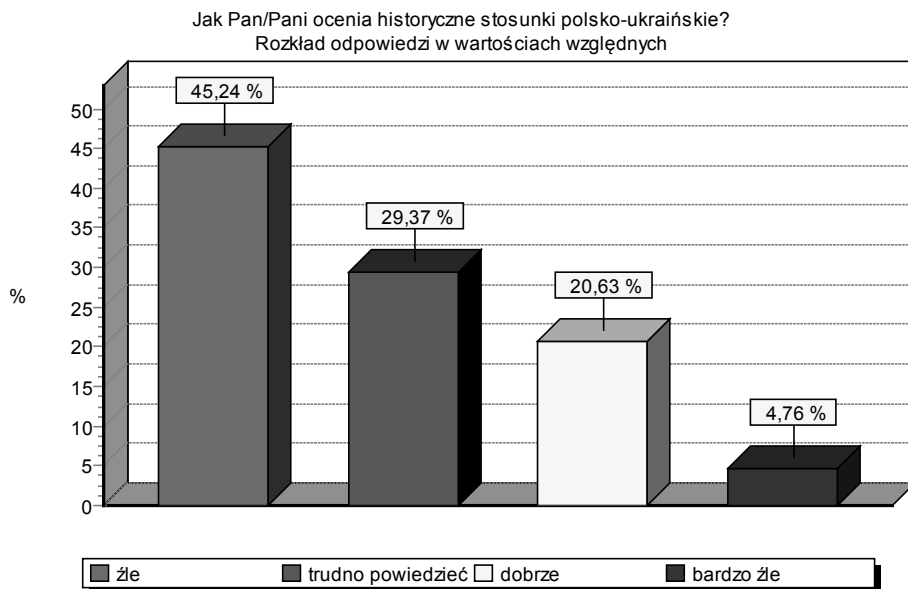
---

¹ Sposób postrzegania i oceny zjawisk, faktów i wydarzeń historycznych przez mieszkańców Pomorza Zachodniego znalazł swoje odzwierciedlenie w publikacjach poświęconych różnorodnej problematyce. Por. m.in.: W. Urbanik, A. Urbanik, *Pamięć stanu wojennego. Strażnicy i więźniowie niepamięci*, Wydawnictwo OR TWP, Wyższa Szkoła Humanistyczna TWP, Szczecin 2010; W. Urbanik, *Nadzieje i obawy mieszkańców regionu północno-zachodniego Polski u progu nowego wieku*, [w:] *Studia do portretu naukowego socjologa*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2002, s. 295–314.

jących region Pomorza Zachodniego, głównie studentów różnych kierunków szczecińskich uczelni wyższych. Analiza zgromadzonych danych empirycznych koncentrowała się zarówno na opisowym aspekcie wyjaśnień, jak i na analizie zależności pomiędzy zmiennymi wyłonionymi w procedurze operacjonalizacyjnej.

Ocena historycznych stosunków polsko-ukraińskich

Aby móc mówić o ocenie współczesnych stosunków polsko-ukraińskich, nie można pominąć ocen ich historii.

Rys. 1. Ocena historycznych stosunków polsko-ukraińskich

Źródło: badania własne.

Na zadanie pytanie „Jak Pan/Pani ocenia historyczne stosunki polsko-ukraińskie?” równo 50% badanych wskazało odpowiedź „źle” lub „bardzo źle”. Zaledwie jedna piąta respondentów oceniła przeszłe stosunki pomiędzy Polakami a Ukraińcami jako dobre. Blisko 30% nie potrafiło jednoznacznie wypowiedzieć się na ten temat, co wydają się mało zaskakujące, biorąc pod uwagę długotrwałość oraz zawilóść stosunków polsko-ukraińskich.

O wiele bardziej interesujące od powyższych wyników, które w dużej mierze mogą być egzemplifikacją wiedzy historycznej, wydają się opinie na temat ewentualnej winy za zły stan relacji polsko-ukraińskich.

Tabela 1.

Odpowiedzialność za zły stan historycznych stosunków polsko-ukraińskich

Rozkład (%) odpowiedzi		
Odpowiedź	(%)	liczba odpowiedzi (n)
wina leżała po obu stronach	36,27	37
trudno powiedzieć	27,45	28
wina leżała po stronie Ukraińców	23,53	24
żadna ze stron nie była odpowiedzialna, zdecydowały czynniki niezależne	11,76	12
wina leżała po stronie Polaków	0,98	1
suma:	100	102

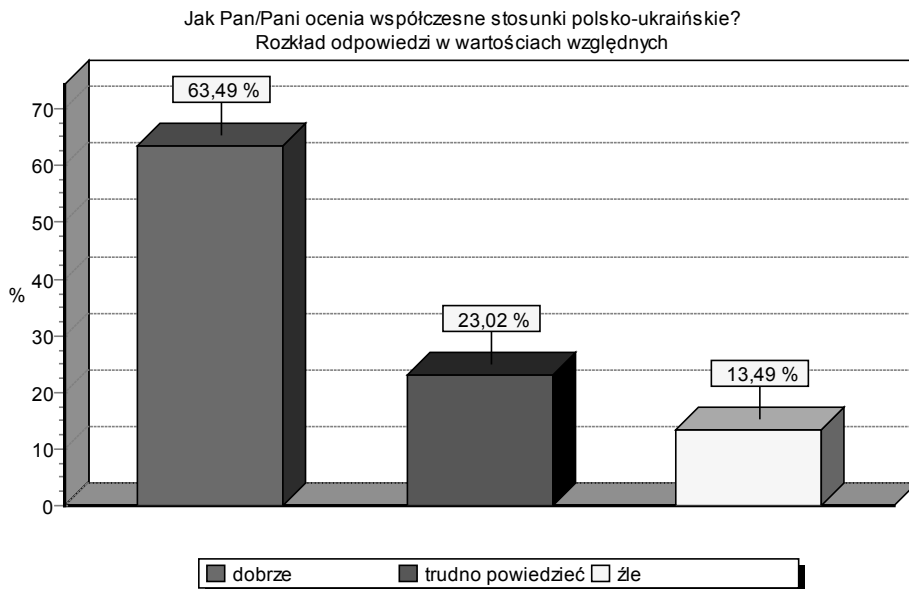
Źródło: badania własne.

Spośród osób „źle” lub „bardzo źle” oceniających historyczne stosunki polsko-ukraińskie 36,27% uważa, że wina za taki stan rzeczy leżała po obu stronach, a 23,53% uznaje jednostronną winę Ukraińców. Zaledwie 1% badanych wskazuje na Polaków jako jedyne odpowiedzialnych. Można to uznać zarówno za próbę relatywizacji swojej historii, jak również za przejaw funkcjonującego w polskim społeczeństwie przeświadczenia, że Polska i Polacy nigdy nie działali na szkodę innego państwa bądź narodu. Blisko 12% respondentów uważa, że żadna z tych dwóch nacji nie była odpowiedzialna za taki stan rzeczy. Podobnie jak to miało miejsce w przypadku samej oceny stosunków, tak i w tym przypadku 27,45% nie potrafiło wskazać jednoznacznej odpowiedzi.

Ocena współczesnych stosunków polsko-ukraińskich

O ile w ocenie historycznych stosunków polsko-ukraińskich mieszkańcy regionu w sposób jednoznaczny wykazali się ich negatywnym postrzeganiem, o tyle pytanie o współczesny kształt relacji polsko-ukraińskich przyniosło diametralnie inny ich obraz.

Aż 63,49% badanych określiło współczesne stosunki polsko-ukraińskie jako dobre. Przy zaledwie 13,49% osób źle je oceniających stanowi to przytłaczającą większość ocen pozytywnych. Blisko jedna piąta respondentów nie udzieliła jednoznacznej odpowiedzi na postawione pytanie. Co jest warte podkreślenia, ani jedna osoba nie oceniła współczesnych stosunków polsko-ukraińskich jako „bardzo dobre” bądź „bardzo źle”.

Rys. 2. Ocena współczesnych stosunków polsko-ukraińskich

Źródło: badania własne.

Czynniki wpływające na stosunki polsko-ukraińskie

Ocena współczesnych stosunków polsko-ukraińskich przekłada się wprost na ocenę ważności poszczególnych wydarzeń historycznych oraz czynników ogólnych mających na nie wpływ. Poniższa tabela prezentuje zestawienie odpowiedzi badanych na pytanie „Co, według Pana/Pani, ma największy wpływ na stosunki polsko-ukraińskie?”.

Tabela 2.

Czynniki mające największy wpływ na stosunki polsko-ukraińskie

Rozkład (%) odpowiedzi		
Odpowiedź	(%)	liczba odpowiedzi (n)
bliskość geograficzna	56,80	71
wspólna historia obu narodów	55,20	69
wspólne interesy obu państw	37,60	47
konflikty narodowościowe	35,20	44

Rozkład (%) odpowiedzi		
Odpowiedź	(%)	liczba odpowiedzi (n)
słowiańskość obu narodów	26,40	33
trudno powiedzieć	8,80	11
suma:	–	275

Źródło: badania własne.

Spośród czynników mających największy wpływ na stosunki polsko-ukraińskie badani najczęściej wskazywali bliskość geograficzną (56,80%) oraz wspólną historię obu narodów (55,20%). Kolejne miejsca w klasyfikacji ważności zajęły wspólne interesy obu państw (37,60%), konflikty narodowościowe (35,20%) oraz słowiańskość obu narodów (26,40%). Zaledwie 8,80% badanych nie potrafiło określić, co w ich ocenie ma największy wpływ na kształt relacji polsko-ukraińskich.

Tabela 3.

Czynniki mające największy wpływ na stosunki polsko-ukraińskie a ich ocena

Ocena współczesnych stosunków	Co, według Pana/Pani, ma największy wpływ na stosunki polsko-ukraińskie?					
	wspólna historia obu narodów	konflikty narodowościowe	bliskość geograficzna	słowiańskość obu narodów	wspólne interesy obu państw	trudno powiedzieć
bardzo dobrze	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
dobrze	50,63%	29,11%	64,56%	36,71%	44,30%	7,59%
źle	70,59%	47,06%	35,29%	5,88%	17,65%	0,00%
bardzo źle	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
trudno powiedzieć	58,62%	44,83%	48,28%	10,34%	31,03%	17,24%

Źródło: badania własne.

Powyższa tabela pokazuje, w jakim stopniu ocena współczesnych stosunków polsko-ukraińskich wpływa na przypisywanie znaczenia poszczególnym czynnikom je kształtującym. Spośród badanych oceniających stosunki polsko-ukraińskie jako dobre najczęściej wskazywanymi czynnikami były bliskość geograficzna (65,56%), wspólna historia obu narodów (50,63%) oraz wspólne interesy obu państw (44,30%). Zaraz za nimi uplasowała się słowiańskość obu narodów (36,71%). Ostatnie miejsce zajęły konflikty narodowościowe (29,11%). Zestawiając te wyniki z wyborami osób źle oceniającymi relacje polsko-ukraińskie, przede wszystkim zwraca uwagę przypisywanie przez tych drugich większego znaczenia wspólnej historii obu narodów (70,59%) oraz konfliktom narodowościowym (47,06%). Z drugiej strony takie czynniki jak wspólne interesy obu państw oraz słowiańskość obu narodów, które w przypadku osób dobrze oceniających stosunki polsko-ukraińskie były jednymi z najczęściej wskazywanych, w oczach osób negatywnie je oceniających mają znaczenie marginalne – odpowiednio 17,65% oraz 5,88%. Co ciekawe, spośród osób źle oceniających stosunki polsko-ukraińskie żadna z nich nie miała problemu z określeniem czynników mających największy na nie wpływ.

Tabela 4.

Wydarzenia mające największy wpływ na stosunki polsko-ukraińskie

Rozkład (%) odpowiedzi		
Odpowiedź	(%)	liczba odpowiedzi (n)
wojna polsko-ukraińska 1918-1919	40,00	48
„pomarańczowa rewolucja”	38,33	46
działalność nacjonalistów ukraińskich w czasie II wojny światowej – Wołyń, Galicja Wschodnia	37,50	45
katastrofa czarnobylska	30,00	36
powstania kozackie	29,17	35
Unia Lubelska	15,00	18
przyznanie praw do wspólnej organizacji Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej 2012	14,17	17
operacja „Wisła”	13,33	16
Unia Brzeska	6,67	8
suma:	–	269

Źródło: badania własne.

Spośród wydarzeń mających największy wpływ na stosunki polsko-ukraińskie badani najczęściej wskazywali wojnę polsko-ukraińską 1918-1919 (40%), „pomarańczową rewo-

lucję” (38,33%) oraz działalność nacjonalistów ukraińskich w czasie II wojny światowej – Wołyń, Galicja Wschodnia (37,50%). Pierwsze miejsce wojny polsko-ukraińskiej w tej klasyfikacji nie powinno wbrew pozorom dziwić, biorąc pod uwagę samo określenie „wojny”, mogące sugerować respondentom duże znaczenie tego wydarzenia. Kolejne miejsca zajęły: katastrofa czarnobylska (30%), powstania kozackie (29,17%), Unia Lubelska (15%), przyznanie praw do wspólnej organizacji Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej 2012 (14,17%) oraz operacja „Wisła” (13,33%). Wydarzeniem, które w ocenie respondentów miało najmniejsze znaczenie dla kształtu stosunków polsko-ukraińskich, była Unia Brzeska. Wskazało ją zaledwie 6,67% badanych.

Tabela 5.

Wydarzenia mające największy wpływ na stosunki polsko-ukraińskie a ich ocena

Ocena współczesnych stosunków	Jakie wydarzenia, w Pana/Pani ocenie, miały największy wpływ na stosunki polsko-ukraińskie?								
	Unia Lubelska	Unia Brzeska	powstania kozackie	wojna polsko-ukraińska 1918-1919	działalność nacjonalistów ukraińskich w czasie II wojny światowej – Wołyń, Galicja Wschodnia	operacja „Wisła”	katastrofa czarnobylska	„pomarańczowa rewolucja”	przyznanie praw do wspólnej organizacji Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej 2012
dobrze	17,50%	6,25%	27,50%	36,25%	38,75%	12,50%	28,75%	42,50%	16,25%
źle	13,33%	6,67%	33,33%	53,33%	46,67%	20,00%	0,00%	33,33%	0,00%
bardzo źle	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
trudno powiedzieć	8,00%	8,00%	32,00%	44,00%	28,00%	12,00%	52,00%	28,00%	16,00%

Źródło: badania własne.

Podobnie jak to miało miejsce w przypadku analizy wyników dotyczących czynników mających największy wpływ na stosunki polsko-ukraińskie, tak i w tym przypadku widać wyraźną zależność pomiędzy wyborem najważniejszych wydarzeń a oceną relacji polsko-ukraińskich. Spośród osób dobrze je oceniających najczęściej wybieraną

„trójką” były „pomarańczowa rewolucja” (42,50%), działalność nacjonalistów ukraińskich w czasie II wojny światowej – Wołyń, Galicja Wschodnia (38,75%) oraz wojna polsko-ukraińska 1918-1919 (36,25%). Najmniejsze znaczenie według nich miała Unia Brzeska, którą wskazało zaledwie 6,25% badanych. Wśród osób źle oceniających współczesne stosunki polsko-ukraińskie uzyskała ona bardzo podobny wynik – 6,67%, stając się jedynym bliskim wynikiem. Pierwszą trójkę, a właściwie czwórkę najważniejszych wydarzeń wskazanych przez osoby mające złe zdanie o polsko-ukraińskich relacjach stanowią: wojna polsko-ukraińska 1918-1919 (53,33%), działalność nacjonalistów ukraińskich w czasie II wojny światowej – Wołyń, Galicja Wschodnia (46,67%) oraz powstania kozackie wspólnie z „pomarańczową rewolucją”, które uzyskały po 33,33%. Już na tym przykładzie można zauważyć wzrost znaczenia wydarzeń historycznych, mających charakter konfliktogenny. Wzrost liczby wskazań takich odpowiedzi jak powstania kozackie, wojna polsko-ukraińska 1918-1919, działalność nacjonalistów ukraińskich w czasie II wojny światowej – Wołyń, Galicja Wschodnia czy operacja „Wisła” wyraźnie obrazuje sposób postrzegania stosunków polsko-ukraińskich przez osoby źle je oceniające. W ich ocenie takie wydarzenia jak katastrofa czarnobylska czy przyznanie praw do wspólnej organizacji Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej 2012 nie miały żadnego znaczenia dla kształtu relacji z naszym południowo-wschodnim sąsiadem. W tym kontekście warto zwrócić uwagę na wskazania osób niepotrafiących jednoznacznie określić swojego stosunku do relacji polsko-ukraińskich. Według tychże osób najważniejszym wydarzeniem była katastrofa czarnobylska, którą wskazała ponad połowa badanych (52%). Wynika to najpewniej ze swego rodzaju neutralności tego wydarzenia.

Podsumowanie

Głównym celem niniejszych rozważań było przedstawienie opinii mieszkańców regionu Pomorza Zachodniego na temat stosunków polsko-ukraińskich. W tym celu przeprowadzone zostały badania, których analiza pozwala stwierdzić, że mieszkańcy regionu negatywnie oceniają historyczne stosunki polsko-ukraińskie. Według nich za taki stan rzecz odpowiedzialność ponoszą oba narody. Zaledwie jeden procent badanych wskazał na winę Polaków. Zupełnie inaczej wygląda ocena współczesnych relacji polsko-ukraińskich. Ponad 60% respondentów uważa je za dobre, przy zaledwie 14% negatywnych opinii. Spośród czynników ogólnych mających wpływ na kształt stosunków polsko-ukraińskich badani jako najważniejsze wskazali bliskość geograficzną oraz wspólną historię obu narodów – odpowiednio 56,80% i 55,20%. Na pytanie o najważniejsze wydarzenia najwięcej wskazań zebrały trzy odpowiedzi – wojna polsko-ukraińska 1918-1919 (40%), „pomarańczowa rewolucja” (38,33%) oraz działalność nacjonalistów ukraińskich w czasie II wojny światowej – Wołyń, Galicja Wschodnia (37,50%). Należy przy tym zaznaczyć wyraźny związek pomiędzy oceną współczesnych stosunków polsko-ukraińskich a przypisywaniem znaczenia poszczególnym czynnikom i wydarzeniom.

Wyniki przeprowadzonych badań nie uprawniają jednak do daleko idących wniosków. Tak duża złożoność obszaru badawczego, charakterystyczna dla stosunków polsko-ukraińskich, wymaga o wiele bardziej pogłębionych analiz i badań aniżeli te zaprezentowane w niniejszym artykule. Jednakowoż poczynione w nim konstatacje poznawcze mogą stanowić impuls badawczy do dalszych, bardziej pogłębionych poszukiwań badawczych.

Amadeusz Urbanik

Postrzeżenie stosunków polsko-ukraińskich przez mieszkańców Pomorza Zachodniego

Niniejszy artykuł jest wynikiem badań przeprowadzonych przez autora w kwietniu 2011 roku. Głównym ich celem była próba przedstawienia sposobu postrzeżenia stosunków polsko-ukraińskich przez mieszkańców Pomorza Zachodniego. Analiza zgromadzonych danych empirycznych koncentrowała się zarówno na opisowym aspekcie wyjaśnień, jak i na analizie zależności pomiędzy zmiennymi wyłonionymi w procesie badawczym.

Perception of Polish-Ukrainian relations by the residents of Western Pomerania region

This article is the result of research conducted by the author in April 2011. Their main goal was an attempt to show how the residents of Western Pomerania region perceive Polish-Ukrainian relations. The analysis of collected empirical data focused both on the descriptive aspect of explanation and on analysis of the relationship between the variables selected in the research procedure.

Translated by Amadeusz Urbanik